

*Manipuliavimo žuvusiais juodosios technologijos*

Vladas TERLECKAS. **Partizanų kompromitavimas ir demonizavimas**



Karo po karo laikais Kremliaus statybiniai Lietuvoje visaip bandė nuteikti tautą prieš partizanus. Žurnalistai ir propagandistai – čekistai pylė paplavas ant kovotojų, vietinė nomenklatūra organizavo susirinkimus, mitingus, kuriuose buvo kurstoma neapykanta ginkluotam pogrindžiui. Net 1953-12-10 LKP(b) CK biuras niršo, kad „Blogai ugdomas gyventojų neapykantos nacionalistams (...) jausmas“ (cit. pagal: Lietuvos partizanai Žemaičių apygarda (1945–1953 m.). V., 2010, p. 374). To siekiant lipdyta partizanams žudikų etiketė.

Dabar vėl gaivinamas sovietinis partizaninio karo istorijos traktavimas pagal stereotipinę schemą, numatančią daug nekaltų aukų, ypač žiaurų susidorojimą šeimomis, vaikais, moterimis, seneliais; partizanams kergiamas civilių gyventojų žudikų įvaizdis.

„Partizanų teroro aukų atminimo knygos“ („Knyga“) pratarmėje išreikštas nepasitenkinimas, kad istorikas M. Pocius sumažino partizanų nužudytų vaikų ir nepilnamečių skaičių (nurodė ne mažiau 300) ir rėmėsi vien teoriniais skaičiavimais. Turimas mintyje jo panaudotas ekstrapoliacijos metodas, kuris plačiai taikomas statistikos specialistų. „Knygos“ sudarytojams niekas netrukde „neteoriškai“ suskaičiuoti žuvusius nepilnamečius. Pocius kritikuotinas ne už skaičiavimo metodiką, o už besąlygišką pasitikėjimą „Kruvinos žudikų pėdos“ („Pėdos“) sąrašuose padidintais žuvusiųjų skaičiais. Šaipomasi ir iš istoriko R. Jokimaičio, kuris pirmas atkreipė dėmesį, jog „Pėdose“ prie partizanams priskirtų aukų (paauglių) ne mažai yra sribukų. Pratarmėje nors dėl akių derėjo paminėti 5 tūkst. lietuvių tremtinių vaikų kapus Sibire, Maceikų lageryje mirusius 70 kūdikių ([www.delfi.lt](http://www.delfi.lt), 2012-01-02). „Knygos“ sudarytojams rūpi kas kita – pareklamuoti J. Jarmalavičiaus skaičius apie nužudytus 52 kūdikius ir 993 paauglius iki 16 metų. Jie – „patikimesni“, nes didesni.

Lyginant „Pėdų“ ir „Knygos“ vardinius sąrašus, paaiškėja, kad pastarosios sudarytojai ganėtinai išbrokavo „Pėdų“ sąrašus. Iš juose partizanams priskirtų aukų – 84 Pietų Žemaitijoje nepilnamečių – į „Knygą“ neįrašyta beveik pusė jų (39). Toks buvo klautojimo užmojis! Šį skaičių turime mažinti dar 21 žuvusiais tos amžiaus grupės sribukais, milicininkais. Tarp kitko, jauniausias sribukas J. Kasmauskas teturėjo 15 m. Taip pat paaiškėja svarbus momentas, o būtent: pagal „Pėdos“, Raseinių r. buvo virtęs vaikžudysčių „lyderiu“ (38 nužudytieji). Į „Knygą“ neperkelta iš „Pėdų“ net 22 šio rajono „aukos“. Gi kituose Pietų Žemaitijos rajonuose nužudytų nepilnamečių skaičius vidutiniškai buvo padidintas po 4.

Visuose Pietų Žemaitijos 5 rajonuose absoliučią žuvusių nepilnamečių sudaro 16–17 m. paaugliai. Atsižvelgiant į „Knygos“ korekcijas, Šilalės, Šilutės ir Tauragės rajonuose nežuvo kūdikių ar mažamečių. Jurbarko r. nužudyta vienintelė 2 m. D. Kuncaitė, Raseinių r. – 7 mėn. Grigalių kūdikis.

Tęskime nepilnamečių aukų šiame regione skaičiavimą. Iš maždaug 24 partizanams priskirtų aukų yra pagrindo (dėl keliamų kontroversijų apie žudikus) išbraukti A. Jankausko 4 vaikus. Beliktų per 10 m. 20 nužudytų nepilnamečių, arba kiekviename rajone po keturis. Padauginę iš visų Lietuvos rajonų skaičiaus (44), rastume, jog hipotetiškai galėjo žūti apie 176 nepilnamečiai. „Buržuazinių nacionalistų gaujų siautėjimas „Dzūkijoje“ (Dzūkijoje) pateikta labiau kontrastinga nepilnamečių aukų statistika: Alytaus r. nužudyti 57 nepilnamečiai, Lazdijų r. – 88 ir Varėnos r. – 9. M. Pocius ir kitų visiškai nesudomino Varėnos r. fenomenas. Pagal „Knygos“ vardyną, Alytaus r. nužudyta nepilnamečių 18 mažiau, o Lazdijų r. – net 52 mažiau. Iš „Dzūkijoje“ įrašytų neva Varėnos r. partizanų nužudytų 9 nepilnamečių „Knygoje“

tėra vos 2. Taigi „Dzūkijoje“, lyginant su „Knyga“, nepilnamečių partizanų aukų skaičius didesnis beveik 2 kartus. Iš tikrųjų jų klastojimo mastas buvo didesnis, nes „Knygoje“ partizanams priskirtas ne vienas paauglys, – NKVD auka (pvz., du A. Augustinavičiaus vaikai). Kodėl „metraštininkai“ taip klastojo Alytaus ir Lazdijų rajonų nepilnamečių žūčių statistiką, ką siekė nusišlepti? Tai galėtų paaiškėti tik atlikus specialų tyrimą. Kol to nėra, telieka pateikti kai kuriuos samprotavimus. Pirma, „Dzūkijoje“ pateikti absurdiškai maži partizanų nukautų stribus ir milicininkų, tarp kurių būdavo nepilnamečių, skaičiai. Pagal šį leidinį, Lazdijų r. partizanai nukovė vos 2 stribus ir tiek pat milicininkų. Gryna kvailystė. Antra, kaip ankstesnėje publikacijoje rašyta, Dzūkijoje represinės struktūros partizanams kompromituoti plačiai naudojo užmaskuotas šeimas su vaikais žudynes. Nežinome, kiek jų nužudė plėšikai, žuvo atsitiktinai. Ne visi partizanų mirties bausme nuteisti nepilnamečiai buvo nekalti, nekenkė jiems, neterorizavo kaimiečių, mokytojų, mokinių. Daug paauglių buvo komjaunuoliai, aršūs aktyvistai, visi ginkluoti, stribus saugomi, ne vienas šnipinėjo. Į „socializmo statybą“ buvo įtrauktas net 15-metis pionierius R. Bukauskas. Jis buvo paskirtas klubo-skaityklos vedėju, tėvas dirbo Medininkų apyl. pirmininku. Literatūroje esama pakankamai nuorodų apie grybaujančius paauglius ten, kur grybai niekada neaugdavo; prie partizanų slėptuvių ženklusius medžius, išdavinėjusius bunkerius ir partizanus ir t. t. Nepamirškime ir I. Tkačenkos nurodymo į įvairius ginkluotus būrius verbuoti piemenis.



„Knygoje“ neatsisakyta sovietinės klastos – represinių struktūrų ar jų talkininkų nužudytus vaikus, paauglius priskirti partizanams. Vienas tokių, labiausiai šokiruojančių pavyzdžių – paauglio (16 m.) Vacio Dveilio žiaurus nužudymas. Šis bjaurus partizanų šmeižtas seniai dokumentiškai paneigtas. Vis vien „Knygoje“ rašoma, kad šį vaikiną 1950 m. spalį Daugėliškių k. (?) Pakruojo r. **namuose** nušovė partizanai. Iš leidinio „Lietuvos partizanų kovos ir jų slopinimas MVD–MGB dokumentuose“ (Kaišiadorys, 1996, p. 67–68) žinoma, kad jį kankino iki išprotėjimo MGB agentų specialioji grupė, po to jį nušovė ir **užkasė miške**. Žudikai melavo motinai, jog jos sūnų nužudė banditai, o jų viršininkai ataskaitose parašė, kad buvo nušautas bandant pabėgti, suvestinėse buvo priskirtas prie partizanų nužudytųjų.

Dar bjauriau „Knygoje“ tarp partizanų aukų matyti Karvažų k. minėto ūkininko Stepo Breivos su žmona augintus 6 vaikus. Jauniausiems „liaudies priešams“ Bronytei ir dvyniui broliukui ėjo 8 m., Elvyrutei buvo 9 m., likusiems – 12, 14 ir 15 metų. Tokius

pat jausmus sukelia įrašymas į „Knyga“ MGB provokacinės kombinacijos metu nužudytų L.

Augustinavičiaus 6 m. ir 8 m. sūnų, dvimetės Nijolės Aranauskaitės ir kt. Jei partizanams juodinti reikia klastos, ne kokie propagandistų reikalai. Matyt, partizanų žiaurumą turėtų liudyti ir „Knygos“ pasaka apie 6-mečio Babrausko žūtį 1947-01-11 Radžiūnų k. Alytaus r. Esą jis buvo nušautas, partizanams užpuolus jo namus. Nenurodoma, kad būtų žuvę jo tėvai, artimieji. Vadinasi, vaikiukas turėjo savo namus, partizanams buvo tiek pavojingas, kad jie puolė gryčią. Atkreipkime dėmesį į dar vieną šios absurdiškos pasakos aspektą. „Knygoje“ įprasta žuvusius baudėjus, aktyvistus vadinti nužudytais, o šis vaikinukas

nusipelno garbingesnės mirties – nušovimo. Pagal daugybės leidinių informaciją, okupanto struktūros nužudė ne mažiau kaip 83 vaikus ir nepilnamečius. Būtina tęsti tyrimą.

Partizanų brutalumą turėjo rodyti ir moterų žudymas. Todėl sovietiniuose sąrašuose jų skaičius ir dalis tarp visų aukų buvo padidinta. Į Raseinių r. žuvusiųjų sąrašą „Pėdos“ buvo įrašytos 127 moterys (kartu su nepilnamečiais), jos sudarė 22% visų aukų. Alytaus r. moterų dalis tarp žuvusiųjų siekė net 31%. „Knygos“ sudarytojai „nesuteikė“ nukentėjusių nuo partizanų statuso 82 raseiniškėms ir 53 alytiškėms. Atidžiai įsižiūrėkime į šiuos skaičius, rodančius, kad net 65% Raseinių r. moterų, Alytaus r. – 39% nužudė ne partizanai.

„Knygoje“ įrašytos keletos merginų išprievartavimo ir nužudymo istorijos. Viena jų pasekta pagal ypač „patikimą“ šaltinį – „Dievai jų nepasigailėjo“ (V., 2008, p. 208). Esą 15-metė Zita Striaukaitė (Kretingos r.) 1948 m. buvo išniekinta ir nužudyta; sodyba sudeginta. Bet tai įvyko, jai grįžus į namus iš šokių. Kas anuomet tokio amžiaus mergaites leisdavo į šokius? Tebūnie. Iš šokių turėjo grįžti vėl vakarą, namuose turėjo būti tėvai. Ar jie abejingai stebėjo dukros dramą? Tėvai gindavo savo dukrų garbę ir netekdavo gyvybės. Pvz., Kurklių krašte sribai nušovė Antaną Juknevičių, bandžiusį apsaugoti dukrą nuo išprievartavimo (Kurkliai. K., 2011, p. 139). O gal ši istorija buvo kitokia, kiti ir žudikai. S. Abramavičius knygoje „Žalio Velnio takais“ (K., 1995, p. 85) pasakoja, kaip būdavo surandami prievartautojai. 1946-12-31 Rumšiškų vlsč. Milžinių k. Ulozos sodyboje susirinkusius sutikti N. Metus kaimiečius ir partizanus netikėtai užpuolė kareiviai ir sribai. Nuo stribo automato serijos žuvo 17 m. perkopusi dukra Stasė, motina, regis, buvo tik sužeista. NKVD tardytojai, grasindami Sibiru, liepė apklausiamiems sakyti, kad „banditai“ bandė moteris išprievartauti ir besipriešinusias nušovė. Pasak J. Abramavičiaus, iki 1994 m. tokiais liudytojų „parodymais“ patvirtinta istorija buvo dar vienas partizanų žiaurumo įrodymas.

Prisiekusieji prisiminti visas civilių aukas veidmainiauja, į „Knygą“ neįrašė Levutės Raulynaitės. Ji užpulta prievartautojo, stribo, gynėsi ir buvo nušauta. Taip pat liudijama, kad Jankų sribai (Šmakovas, Bakys ir kt.) Paltanavičynės miškelyje nuogas dvi merginas sulenktas pririšo prie medžio ir iš eilės prievartavo (A. Garmutė. Tėvo vasara. K., 1996, p. 74, 76). Klastočių meistrams sunkiai sekasi pinti melagysčių virvę. Antai 1984 m. toks istorikas S. Laurinaitis rašė, kad kun. Lelešius išniekino ir nušovė Birutę Meškelevičiūtę, kartu su J. Lukša nužudė jos motiną ir brolių (Tiesa, 1984-01-24). Į „Knygą“ šios aukos įrašytos, bet neužsimenant apie merginos išprievartavimą. Gal todėl, kad Atgimimo laikais šis pasibaisėtinas melas buvo demaskuotas, plačiai komentuotas. Už tai „Knygos“ sudarytojai „pataiso“ S. Laurinaitį, rašiusį, kad 1946 m. buvo paprasčiausia nušauti naujakurys Baltrušaitis, žmona ir dukra. Gi „Knygoje“ sukurpta kraupi žudynių scena: Baltrušaičiui išpjaunamas liežuvis, dukra išprievartaujama ir nupjaunamos krūtys. Nurodytas šio melo šaltinis minėtas S. Laurinaičio rašinys „Tiesoje“ ir kažkoks „Gairių“ archyvas. Klastojimas nesiliauja.

Bronė Pupeikytė-Šinkūnienė (iš buvusio Antazavės vlsč.) liudija, jog jos sesuo Valė buvo siaubingai sudaužyta ir išniekinta. Ji išėjo pas partizanus, juos užpuolus priešams, sąmoningai palypėjo į kalnelį ir buvo nušauta (Aukštaitijos partizanų prisiminimai (APP) V., 2008, p. 824, 826). Šiame leidinyje nurodytos dar dvi smogikų ir sribų daužytos bei išžagintos moterys (p. 138, 198). 1946 m. gruodį Papilio vlsč. sribas S. išprievartavo ir užkrėtė venerine liga už grūdų prievolės neįvykdymą areštuotas 16 m. Gegelevičiūtę ir 4 vaikų motiną Karoliną Benelienę (Lietuvos aidas, 1997-01-07). Klaipėdos apsk. sribų vadas I. Charinas išniekino mokytoją J.P. (Vakarinės naujienos, 1994-06-28). Leidinyje „AŽPP“ daugiskaita rašoma apie suimtųjų prievartavimą, bandymus tai padaryti tardytojų kabinetuose. O. D. prisipažįsta, kad Šubertinėje tardytojas mėgino ją išžaginti (AŽPP). Kitur rašoma: „Pasak žmonių, čekistas Kurkinas tardymo metu išprievartavo ir nukankino 6 klasės mokinukę“. (A. Kisielius. Blėsta laužų

žarijos. V., 1999, p. 69). Taip pat užrašyta ne viena istorija apie prievartautojus kareivius. 1951-02-14 į Pavidaujo k. gyventojų Povilo Lekecko namuose keli NKVD kareiviai siekė išprievartauti jo žmoną, bet jai pavyko pabėgti (AŽPP, p. 163). Prienų krašte (Laukiškių k.) kareivio noras išprievartauti baigėsi tragiškai – Drulių šeimos išžudymu. Išlikusi jų dukra Kazė pasakoja, kad 1944 m. spalį į jų namus atėjęs kareivis pareiškė, jog eis miegoti su jos 17 m. seserimi Anele. Jis nušovė bandžiusį sugėdinti dėdę, po to ėmė pleškinti į kitus šeimos narius, nušovė motiną, sužeidė seseris ir brolių. Leisgyvę Anelę išprievartavo. Tėvas, to nepakėlęs, po kelių dienų pasikorė (A. Garmutė. Išėjo broliai, p. 124)

1945 m. rugsėjo mėn. I. Tkačenkos pranešime nurodyta, kad Marijampolės apsk. Skriaudžių k. du kareiviai išprievartavo jaunutę Zaicevo dukrą. 1953-05-22 LSSR MVD pažymoje rašoma apie MVD Nemenčinės r. skyriaus įgaliotinio Imenickio įvykdytą nusikaltimą: grasinant sušaudyti Cendrovskio šeimą dukros išprievartavimą. 1945 Trakų apsk. partijos komiteto tarnautojas Mustegevas, grasindamas ginklu, Žiežmarių vlsč. išprievartavo sovietų kareivio žmoną (Lietuvos partizanų kovos ir jų slopinimas, p. 168, 260, 281).

Atrodo, net Pociui nepavyko rasti partizanų – moterų žagintojų. A. Garmutė užrašė pasakojimą apie „laukinio“ partizano įvykdytą šį sunkų nusikaltimą. Silpstant pasipriešinimui, nuo partizanų būrio atsiskyręs Bijūnas – Buzas vaikščiojo vienas, plėšikavo, girtuokliavo, išprievartavo ir nužudė ryšininę Šiugždinytę („Knygoje“ jos nėra). Greitai kovotojai tai išaiškino ir už šį partizanų vardą teršiantį poelgį Karo lauko teismo sprendimu sušaudė nusikaltėlį. (A. Garmutė. Išėjo broliai, p. 118–119). Apibendrinant šį klausimą tiktų perfrazuoti patarlė: kuo patys kvepėjo, tuo tepė partizanus. Prisimintina, kad LLA karo lauko teismo nuostatose (1945-12-20) smurtas prieš moteris buvo priskirtas prie nusikaltimų.

Kartais čekistai apgaudavo partizanus rafinuotomis provokacijomis ir sušaudydavo nekaltus ar net savo rėmėjus. Pvz., Eržvilko vlsč. sušaudė talkininkus stambius ūkininkus P. Navardauskienę ir sūnų Joną (17 m.). Pagal L. Laurinską, partizanų vadu tapęs smogikas F. Gaubtys-Vytautas apgavo kovotojus pasakydamas, kad iš apygardos gautas įsakymas sunaikinti Jankauskų ir Šegždžių šeimas (LKP, d. 7, p. 656).

„Knygoje“ žaidžiama ir senukų žudymo „korta“. Pvz., rašoma, kad Panevėžio apsk. gyventojas Juozas Budrys sušaudytas, nors buvo ligotas senukas. Šiam „senukui“ tebuvo 60 m. Tuo netiesiogiai daroma užuomina apie humaniškus baudėjus, nors jie 1945-05-27 Lovelkojų k. (Rokiškio apsk.) nužudė 80 m. Mataušą Gurbininką ir 14 m. moksleivę Vandą Jakulytę, 1954-10-04 Gibaičių k. (Šiaulių r.) – 80 m. Stasį Juozaitį. 1944-12-24 Magūnų k. NKVD kareiviai durtuvais užbadė 80-metį Antaną Astiką, Klepočiuose sudegino invalidą Juozą Muzikevičių ir 65 m. Adomą Baranauską (K. Kasparas. Min. veik., p. 246–247). 1945 m. Kurkliečių k. baudėjai sudegino 5 ūkininkų sodybas, tarp jų ir 90-mečio Juliaus Vaičiaus. Jis buvo nušautas bei įmestas į degantį namą. Zarasų krašte Medinio gryčioje kortomis lošusius 4 senukus išsivedė ir sušaudė. Nepaliko ir mažo ūgio, kuproto Prano Daubaro. 1951 m. Tauragnų apyl. baudėjai, užpuolę Čibirų sodybą, nušovė iš po lovos ištrauktą senutę ir ant malkų pasodintą nėščią šeimininę (APP, 2008; 254, 882). O kiek panašių žmogžudysčių visoje Lietuvoje?! Prisimintina, kad partizanų baudžiamasis statusas draudė mirties bausme bausti senukus ir vaikus. Raskite sovietiniuose teisės aktuose kažką panašaus!

Priešiškumui partizanams skiepyti, juos kriminalizuoti plačiai buvo panaudojamos žiauraus bausmių vykdymo pramanytos istorijos, scenos. Bėgant metams, keitėsi taktika, akcentai. Anksčiausiai (1964 m.) išleistoje „Dzūkijoje“ vengta rašyti apie aukų kankinimą, sodybų deginimą. Šiame leidinyje nurodytos Alytaus r. sudegintos 3 sodybos. Lazdijų ir Varėnos rajonuose – po dvi. Pagal „Dzūkijoje“, tik vienas žmogus (Alovės apyl. pirmininkas) buvo žiauriai nukankintas, kitas užmuštas kuolu. Matyt, kol buvo

gyvas partizanų atminimas, neišblėse Klepočių ir kitų kaimų sodybų deginimo per okupanto baudžiamąsias akcijas vaizdai, vengta erzinti žmones.

1968 m. pasirodžiusiose „Pėdose“ griebtasi paveikesnio partizanų demonizavimo ginklo – įrašų apie aukų kankinimus, likusius našlaičius. Gausėjo ir sudegintų sodybų, lavonų. Pagal „Pėdas“, per 10 m. Tauragės r. nuodėguliais virto 6, Jurbarko, Raseinių ir Šilalės rajonuose – po 4, Šilutės r. – 3 sodybos. Iki galo nėra aiškūs padegėjai.

Iš „Pėdų“ neperkėlus į „Knygą“ daugelio partizanų „aukų“, su „kankiniais“ šuo ant uodegos tikriems žudikams nunešė ir žiaurumus. Be to, sudarytojai išbraukė dalį kankinimo scenų, bet įrašė naujas. Net keista, kad jie nesusigundė Pociaus „ištransliuota“ į viešąją erdvę čekistų raštuose rasta siaubinga Lazdijų apsk. Vytautų k. gyventojų L. Gervelio (kitur – Garvelio) nužudymo (1946-11-06-07) istorija. Esą jam partizanai surišo rankas, nupjovė ausis, nosį, liežuvį, išdūrė akis (M. Pocius. Min. veik., p. 218). Pocius aiškina(si): „Apskritai kankinimų partizanai netoleravo, savo aukų lavonų neniekino, todėl šį atvejį reikėtų laikyti išskirtiniu ekscesu.“ Žino, ką daro. Skaitytojų atmintin įstrigs ši scena, o ne teoritizavimai. Beje, šios kankinimo scenos nėra net „Dzūkijoje“. Pocius užsimena apie L. Ge(a)rvelio verbavimą informatoriumi. Tai kelia įtarimą, kad už nesutikimą tapti šnipeliu jam buvo žiauriai atkeršyta, nužudyta žmona, 24 m. dukra ir 4 nepilnamečiai vaikai. Atrodo, kad ši klastotė tiražuojama. Pagal „Knygą“, tą pačią naktį Vytautų k. buvo nužudyta ir Liudviko Červelio šeima (7 asmenys). Sutampa ne tik Červelių ir Gervelių šeimų narių skaičius, bet ir jų lytis. Nurodoma, kad ši informacija paimta iš KGB archyvinės bylos. Apie Červelio šeimos nužudymą rašė ir S. Laurinaitis (Tiesa, 1984-01-24). Jo paskvilyje Černelis nukankintas lygiai taip kaip Gervelis. Laurinaitis pastarojo net nemini. Tuo tarpu „Knygoje“ Červelio „pasigailėta“, nerašoma apie jo kankinimą. Bent jau suslėptų melo galus.

Tiesa, „Knygos“ sudarytojai nusirašo iš paskvilių ne visas klastotojų sukurtas žiaurias žudynių scenas. Antai po 1944-12-12 Panemunio puolimo suimto ir partizanų sušaudyto Rokiškio apsk. komjaunimo veikėjo S. Timofejevo tėvas davė (1952-03-24) parodymus, kad jo sūnui buvo iki pusės perpjauta gerklė, sutriuškinti žandikauliai, subadytos strėnos (Archyviniai dokumentai apie nacionalistų antiliaudinę veiklą. V., 1962, p. 191). Taip pat esą tuomet žvėriškai buvęs nužudytas aktyvistas P. Aleinikovas: iš delnų išpjauti raumenys, galva sudaužyta, ant krūtinės uždėtas 30 kg akmuo. Kuriant partizanų, žiaurių žudikų, įvaizdį buvo pasitelkiamos vaizdinės priemonės, pvz., sukurpiamos ekspozicijos muziejuose. Leipalingio kraštotyros muziejuje buvo įrengta ekspozicija 1949-06-18 neva partizanų nužudytai Gailiūnų pradinės mokyklos mokytojai Adelei Uselytei (21 m.). Joje buvo padėtas daiktinis „įrodymas“ – beržinė lazda, kuria ji buvusi užmušta. Rašytojas Romas Sadauskas išsiaiškino, jog mokytoją nužudė stribai. Ją, nakvojusią pas draugę, išsivedė tariamai pas partizanus nepažįstamas žmogus. Tėvams buvo pranešta, kad jų dukrą nužudė banditai, parodė pamiškėje į duobę įmestą jos lavoną, šalia numestą lazdą. Galva buvo nukapota ir padėta prie kojų (pagal A. Garmutė. Tėvo vasara, p. 242). Nepaisant to, „Knygoje“ mokytoja – partizanų auka, nors be įrašo apie kankinimus. Tas pats S. Laurinaitis šturpino „Tiesos“ skaitytojus, kad „banditų gaujos“ vadas Kalpokas prisipažinęs, jog pasmerktuosius kankindavę vinių prikaltose statinėse, Kalpokienei ir jos šešiams vaikams nukirto galvas. „Knygoje“ šių „kankinių“ net nėra.

Štai tokiomis tiesomis 40 m. buvo nuodijama mūsų sąmonė! Dabar vėl griebiamasi to paties.

Iš emgėbistų raštų į „Knygą“ perkelta Vilaičių k. gyventojų F. Buivido, žmonos ir dukros užbadymo šakėmis ir peiliu scena. Vyras nužudytas net bėgantis. Partizanai nebuvo tokie idiotai, kad vaikydami lauke keltų triukšmą ir prisišauktų kareivius ar stribus. Rezistentų prisiminimuose rašoma, kad vengiant triukšmo kartais pasmerktieji būdavo pakariami ar pasmaugiami. Beje, „Knygos“ sudarytojai perkūrė savo pirmtakų pramanus. Mat „Pėdose“ parašyta tik apie to kaimo įgalotinio Juliaus Buivido nukankinimą

(1947 m.), o jo šeimos nužudymas datuojamas 1948-05-21 diena. Gi „Knygoje“ jis nužudomas be šeimos ir nekankinant. Kankinių vaidmeniui sukuriama antrininkai – F. Buivido šeima. Štai iki ko nusirita klastotojai! Pagal juos, partizanai kartais aukas užkapodavę kirviais, pjūklais nupjaudavę lavonų galvas, kojas. Galvų kapotojais buvo vaizduojamas net kunigas Z. Neciunskas. Tai iš represinių struktūrų „repertuaro“, kirviais „darbuotis“ ypač buvo pamėgę stribai. Literatūroje rašoma apie tai, kaip jie savo aukų, civilių gyventojų nukirstomis galvomis net „serviravo“ stalą.

Pirmiausiai į jaunimo, būsimų kartų jausmus nusitaikyta tokiais įrašais: „nušautas šūviu į akį“, „nužudytas trimis šūviais į galvą ir širdį“, „iš pasalų“, apie nušovimą gulinčių, miegančių. Čia sudarytojai demonstruoja aiškiaregystės galias. Antraip, kai nėra žinių net apie nužudymo laiką ir vietą, kaip galima žinoti, kas ir už ką taip padarė, ar nužudytasis gulėjo ar miegojo. Turbūt partizanų žiaurumų temą apvainikuoti siekta Juostininkų k. (Anykščių r.) 16-metės Stefos Kudzevičiūtės ir jos tėvų nužudymo istorija. Esą mergaitei buvę išluptos akys, nupjautos krūtys. Atrodo, ištraukta iš A. Mitrofanovo rašinio „Valstiečių laikraštys“ (1988-11-29). Susipažinkime su šiuo autoriumi. Iki 1940 m. ilgus metus dirbo samdiniu, vėliau tarnavo milicijoje, nuo 1956 m. tvarkė represuotųjų reabilitavimo dokumentus (tarnavo KGB?), gavo LSSR nusipelnusio teisininko vardą. Toks „nešališkas“ liudytojas rašė, kad, atlėkę į žudynių vietą, M. Kudzevičienę rado leisgyvę, pasislėpusią tarp malkų, jos vyrui „bezmėnu“ buvo sutrupinta galva, o dukrai ne tik išluptos akys ir nupjautos krūtys, bet į lyties organus įgrūstas surūdijęs durklas (kaip kitaip!). „Knygoje“ pastarasis momentas išleistas tikriausia etikos sumetimais, šeimnininkui nesutrupinama galva, bet žūsta jo žmona. Taigi Mitrofanovo paskviliumi ne visiškai pasitikima, selektyviai pasirenkamas „saldainiukas“ – paauglės ar jos lavono išdarymas. Jis Kudzevičius vadina Kuzevičiais, nenurodo tikslios žudynių datos, mini 1945 m. Mačiusis tokį sukrečiantį vaizdą negalėtų jo pamiršti iki gyvenimo pabaigos. Per daug viskas supainiota ir žudynių braižas nepartizaniškas, kad patikėtum. Įtarimus stiprina ir tai, kad šįkart nebuvo pasinaudota KGB medžiaga. Galop daug apie šio asmens liudijimų „patikimumą“ byloja faktas, jog į „Knygą“ neįrašytos Mitrofanovo paminėtos partizanų „aukos“ – Raguvos gimnazijoje už kojų pakarti 11 m. M. Trofimas ir 12 m. Povilas Giedrius. Tikriausiai Mitrofanovo rašliava atsirado pagal užsakymą duoti atkirtį Atgimimo metais pradėjusių rodytis objektyvių publikacijų partizanine tema autoriams.

Pažymėtina viena „Knygos“ keistenybė: maždaug nuo raidės „F“ beveik nelieka įrašų apie kankinimus. Iškart iššaukiant bjauriausio purvo salvę tikėtasi priblokšti skaitytojus. O gal ir baigėsi fantazijos atsargos ar buvo įvykdytas kažkoks normatyvas?

Iš mirties vykdymo scenų ir detalių kuriamas vaizdas apie išvien pošėėjusius šūvius, beatodairišką žmonių grupių, šeimų žudymą, žudymą bet kur, bet kokiomis aplinkybėmis be priežasties. Žudomi grybaujantys, riešutaujantys, uogaujantys, žvejojantys, muzikuojantys, besimeldžiantys, dirbantys žemę, einantys į šokius ar iš jų grįžtantys, besimaudantys pirtyje, besisvečiuojantys, einantys į biblioteką, einantys pirkti duonos. Šaudomi saviškiai ir atvykėliai iš Baltarusijos, Rusijos; kalviai, siuvėjai, batsiuviai... Kas čia beįsidėmės, kad, pvz., tikrai ar tariamai partizanai nušovė po vieną grojantį, besimeldusį, ėjusį į biblioteką. Siūlyčiau į „nekaltų“ aukų sąrašą įrašyti ir lageriuose galą gavusius išdavikus. Neatsitiktinai mirga marga martirologiniams leidiniams nebūdingų detalių, kaip antai: nušautas ūkiniame kieme, name, kieme, tarpduryje, lovoje, pro langą, važiuojant dviračiu ir t. t.

„Knygoje“ nenurodoma, kad ne taip retai aktyvistai pasipriešindavo ginklu, žūdavo jie ir mirties nuosprendžio vykdytojai. Pagal čekistų raštus, 1946-04-16 partizanams užpuolus Joniško vlsč. (Švenčionių apsk.) aktyvisto Mečkovskio namus, jis pasipriešino, nušovė 2 partizanus ir žuvo pats. 1945-11-22 partizanus šūviais pasitiko Mielagėnų vlsč. sekretorius Šriūbėnas ir sūnus, buvo nukautas

sekretorius ir partizanas, kiti jo draugai pasitraukė (LYA, f. 3377, ap. 1, b. 79, l. 68–69). Žinoma, žuvę besipriešinantys netelpa į nekaltų civilių aukų schemą. Dažnai civiliai žūdavo per partizanų susišaudymus su stribais, kareiviais. Pvz., 1945-04-04 Alantos vlč. Mediniškių k. į S. Rancevo namus ėjusius partizanus pasitiko juose buvusio stribo ir karininko šūviai. Susišaudymo metu žuvo stribo I. Rancevo tėvas, brolis ir žmona (K. Strazdas. Ukmergės krašto laisvės kovų keliais. K., 2011, p. 62). Partizanai neturėjo tikslo jų žudyti.

Psichologiškai labai paveikus būdas demonizuoti partizanus yra nužudymo istorijos kartotinis įrašymas prie kiekvieno šeimos nario. O jei taikosi viena po kitos sunaikintos šeimos, pasiekiamas stublinantis efektas. „Knygos“ sudarytojai atsisakė „Pėdų“ rengėjų nuostatos vardyti mirtimi nubaustų asmenų likusius gyvus vaikus. Pvz., „Pėdose“ rašyta, kad, žuvus stribui P. Dromantui, liko 9 vaikai, P. Vidučio 8 vaikai tapo našlaičiais, kolchozo pirmininko B. Jurgilo – 7, kolchozo vadovo J. Stanevičiaus – 4. Dabar susivokta, jog antipartizaniškų nuostatų kurstymo požiūriu nenaudinga minėti našlaičius, trukdo įtvirtinti mitą „partizanai – vaikžudžiai“.

Žiaurių partizanų paveikslas būdavo paryškintas pasakojimais, paskviliais apie atgrasią jų išvaizdą. Ryšininkei, apsietusiai nemačiusia partizanų, nežinančia, kaip jie atrodo, stribai aiškino, kad jie apžėlę, gauruoti, nesiprausę, murzini...“ (AŽPP, p. 289). Metų metais tai į žmonių galvas kalė propagandistai, įvairūs rašeivos. Šią klišę perėmė ir skleidė kino kūrėjai (net šiais laikais reklamuojamo, tituluojamo lietuviška kino klasika), kai kurių pjesių autoriai. Žinoma, gražiai atrodyti negalėjo žuvę kovotojai, kurie prieš tai buvo ne vieną dieną baudėjų blokuoti, persekiojami, išsigelbėjimo ieškojo tūnodami pelkėse, grioviuose, slėpdamiesi po samanomis, šakomis, ilgai nevalgę ir negėrę, aprūkę šūvių, sprogusių granatų ir dūminių užtaisų dūmais, arkliais ar sunkvežimiais žeme vilkti į miestelius... Iš melo botago vijėjų nelauktina paaiškinimo, kodėl šimtai merginų tuokėsi su tomis gauruotomis pabaisomis, tūkstančiai dirbo ryšininkėmis, apskalbdavo, apmegzdavo, kūrė juos heroizuojančias dainas. Kodėl anuomet didžiausia žmogaus užgaule laikytas jo pavadinimas stribu? Ir kodėl, pasibaigus kovoms, ne partizanai, o daugybė stribų pabėgo į Karaliaučiaus kraštą?!

Nacionalinis pasipriešinimas ilgai išsilaikė todėl, kad jį įvairiopa rėmė tautos dauguma, ypač kaimiečiai, o partizanų vadovybė sugebėjo jį centralizuodama tramdyti žudynes, savivalę ir sąskaitų suvedinėjimą. Partizanus galima apmeluoti, bet išliks juos heroizuojančios dainos, prisiminimai. Būtų gerai prisiminti, su kokiomis instrukcijomis 1944 m. įžengė į Lietuvą NKVD kariuomenė. Viena jų suteikė visišką veikimo laisvę: „Jei šūvis pasigirsta iš kokios nors kaimo sodybos, ją reikia sunaikinti minosvaidžių ugnimi be jokio artimo kontakto.“ Ir naikino! Nesulaukus jokio šūvio. NKVD kariauna apšaudė iš minosvaidžių kaimus Kauno, Švenčionių ir kt. apskrityse. Neklausdami pavardės šaudė, badė durtuvais ir peiliais aptiktus savo namuose, sutiktus, dirbančius, bėgančius beginklius vyrus ir net vaikus. Mirtinai kankino vyrus, moteris ir vaikus. Nebuvo pasigailėjimo sužeistiems ar į nelaisvę pasidavusiems partizanas. Žudė ir kankino su pasismaginimu bei didžiavosi. Vienas čekistas atviravo: „O man tada gaudyti banditus tapo gera ir lengva. Nesinorėjo miego, nejaučiau nuovargio (...), nešalta buvo rankoms... Viena mintis kamavo – gaudyti juos ir gaudyti“ (K. Jevseičikas. Giltinės sutramdymas. V., 1989, p. 95). Ne gaudė, o žudė. Žinoma, kankinant suimtuosius, rankos tikrai nešalo.